

## LES JUDERIES CATALANES

El Parlament ha aprovat la proposta de creació d'una xarxa de calls jueus de Catalunya amb el propòsit d'incloure totes aquelles localitats que, en major o menor grau, tinguin vestigis de la presència de comunitats jueves; crear una base de dades per inventariar, estudiar i promoure iniciatives relatives a la important petjada que varen deixar al país. Aquest projecte excel·leix l'estricta interès cultural i va més enllà, en moments en que Catalunya aposta per definir el seu propi futur i trobar noves aliances.

A l'edat mitjana els jueus eren molt presents a Sefarat, que era el nom amb que ells es referien als regnes de la península ibèrica (Castella-Lleó, Navarra, Aragó-Catalunya, Portugal, Granada,...). Tortosa va tenir un destacat protagonisme; el testimoni més antic de l'existència del judaisme a Catalunya, durant l'imperi romà, és l'anomenada lapida trilingüe (hebreu, llatí i grec), encastada a un dels murs del claustre de la catedral. Amb el període sarraí el call jueu de Tortosa va assolir gran prosperitat; aquí va néixer el poeta i filòleg Menahem ben Saruq (910). Ramon Berenguer IV en conquerir Tortosa i el seu territori (1149) donà terres als jueus entre l'Ebre i la costa marítima per a construir setanta cases i al codi dels Costums de Tortosa (1241) trobem nombroses disposicions sobre els jueus. Anys després va tenir lloc el que la historiografia oficial anomena "les Disputes de Tortosa" (1413) on, diuen, en un clima de tolerància i respecte, es discutiren els continguts de la Bíblia i acabaren en la lliure conversió de bona part del nombrós call tortosí; en realitat, fou una planificada operació de coacció violenta dirigida per Vicenç Ferrer, personatge glorificat i mitificat pels valencians i els espanyols i que resultà malèfic pels interessos de Catalunya i per als jueus tortosins.

El 1492 el rei Ferran d'Aragó i la regna Isabel de Castella decretaren simultàniament l'expulsió dels jueus del dos estats; per evitar-ho molts simularen la seva conversió al cristianisme tot i que en secret mantenien els seus ritus. S'obri un llarg període en que la presència jueva s'anà afeblint fins desaparèixer. Els expulsats, en partir s'emportaren les claus de les seves cases. A principis del segle XX algunes famílies sefardites residents a Turquia encara les conservaven. Els habitatges foren ocupats per pagesos de l'horta de Pimpi que pernoctaven dins la protecció de les muralles. Fa pocs anys els pocs que hi havia se'n van anar a viure als eixamples i les cases van passar a mans de l'emigració, al principi del sud d'Espanya i finalment, del nord d'Àfrica.

Sovint faig una passejada pel call de Tortosa, un dia qualsevol, a mitja tarda. Hi ha molt poca gent. Normalment entro pel carrer Jerusalem i tombant pel carrer Major de Remolins i el carrer de Gentildones, faig tot el carrer de la Vila-nova, que la incultura d'un regidor tortosí dels anys vuitanta convertí en carrer de "Vilanova i La Geltrú", per sort avui ja corregit, fins arribar a la muralla i el Portal dels Jueus. Ma iaia que havia nascut prop del pou de la Figuereta, indret on també nasqueren el polític Rafel Vidiella i el pintor Casanova Estorach, em parlava del racó del jueu vora la muralla i el cementiri que havia sentit explicar hi havia a l'altra banda, com a Jerusalem. El call de Girona és, sens dubte, més ric, més endreçat; cases de pedra i patis senyorívols, però alhora és menys viu, més refet, fins i tot turístic. El call de Tortosa és humil; casetes d'obra de planta baixa i pis amb la façana arrebossada amb morter de calç i arena i emblanquinada; algunes malauradament agredides fa uns anys amb marcs d'alumini i persianes de plàstic. Malgrat tot, el traçat dels carrers, el paviment d'argamassa (mai va estar empedrat) tot plegat atorguen un alenà d'autenticitat. El call continua viu.

El 1995 nasqué la *Red de Juderias Españolas* integrada avui per 24 ciutats de l'estat espanyol, entre les que hi ha Girona, Besalú, Castelló d'Empúries, Barcelona i Tortosa. Fa dos anys la presidí l'alcalde de Tortosa i ara el de Barcelona. L'any passat Portugal creà la seva *Rede de Judiarias*. Ara és Catalunya on, a més de les 5 ciutats esmentades van haver-hi calls jueus a altres llocs com Lleida, Balaguer, Cervera, Solsona, Vic, Manresa, Vilafranca i Tarragona. Els tres països plegats si que podran portar el nom de Camins de Safarat, més enllà de les fronteres administratives dels estats ibèrics actuals.

Foto: El call jueu de Remolins

Text: Separat de la Tortosa cristiana per l'Explanada, terra de ningú, hi havia el call jueu l'estructura urbana del qual encara perviu.